

DIN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ
DERGİSİ
SAYI: 2 - YIL: 2007

YAYIN YÖNETMENİ
Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Kadriye AVCI ERDEMİLİ

EDİTÖR
Kerime CESUR
kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ
Abdülkarim YATĞIN
Ahmet BENŞİZ
Davut ÖZGÜL
Emine ARSLAN
Kerime CESUR
Mehmet YÜKSEL
Mustakim ARICI
Salim SELVİ
Sümeyye PARILDAR

TASHİH
Ahmet KARATAŞ

REKLAM SORUMLUSU
Ömer Faruk ŞENTÜRK

GRAFİK TASARIM
ABY AJANS
0212 531 37 87

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl.
Ostim Örneç San. Sit.
1.Cad. 358. Sk. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31
Faks:(0312) 354 91 32

ISBN:978-975-389-505-7
Ankara 2007

DAĞITIM
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1.Şb
Klodforer Cad. No:14/1 Divanyolu
Eminönü/İSTANBUL
Tel: (0212) 518 46 04
Faks: (0212) 518 83 07

Yayımlanan yazıların hukuki-bilimsel
sorumluluğu yazarlarına aittir.

PARA İLE SATILMAZ

Editörden

Bismillâhirrahmânirrahîm

Rabbimize sonsuz hamd, Efendimiz'e salât ve selam olsun.

İstanbul Müftülüğü'nün özel dizi olarak başlattığı yayınların ikincisi ile karşınızdayız. Birinci eserimiz yayın grubunun yoğun çalışmasıyla Peygamberimizin doğum yıldönümünü münasebetiyle yapılan etkinlikler çerçevesinde Nisan ayında "İnsanlığın Tükenmeyen Ümidi Peygamberimiz'e" ithafıyla huzurlarınızda olmuştu. Başta Diyanet İşleri Başkanımız olmak üzere eserin kendilerine ulaştığı ilim adamlarımız ve Diyanet mensubu görevlilerimiz beğenilerini, takdirlerini ve tekliflerini ifade etmişlerdir. Bunlar bizim için sizlere daha iyiyi sunabilmek ve eksiklerimizi giderebilmek adına teşvik edici unsur olmuş, gayretimizi arttırmıştır.

İsmi *Hikmete Çağrı / Yaratın Rabbinin Adıyla Oku* olan ikinci eserimiz, Kur'an eğitimi tarihi, ilk dönemden itibaren başlayıp devam eden hâfızlık müessesesinin önemi ile hâfız olma yöntemleri, tarih boyunca öğrenci öğretici profilinin sunulması, din adamının toplum içindeki saygınlığı, Kur'an öğretiminde veli-öğrenci-öğretici ilişkisi, yaz Kur'an kurslarında veli sorumluluğu gibi Kur'an'ın talim ve hıfzına dair faydalı olacağını umduğumuz makalelerin yanında; Kur'an'ın anlaşılmasına ve Kur'an'ın edebiyat, sanat ve müziğe yansıyan yönleri ile ilgili olmak üzere, alanında yetkin yazarlar tarafından kaleme alınan 30'u aşkın makaleyi içermektedir. Ayrıca Kur'an eğitiminde bir ekol olan Abdurrahman Gürses Hocaefendi'yi konu edindiğimiz portre bölümümüzün ve İstanbul kurrâlarından Miktad Temiztürk ile yaptığımız söyleşinin zevkle okunacağı kanaatindeyiz. Ecdadımızın Kur'an'a gösterdiği hürmetin örneklerini ve İstanbul Müftülüğü'nde muhafaza edilen taş baskılarla ilgili makaleleri ise arşiv bölümümüzde sunuyoruz.

Bilindiği üzere Diyanet İşleri Başkanlığı okulların tatile girmesiyle ilköğretimi tamamlayan çocuklarımızın, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, aynı zamanda akaîdimize ve ahlâka dair temel bilgileri öğrenmeleri için yurt çapında Yaz Kur'an Kursları dönemini başlatmaktadır. Kısıtlı zamanda verilecek olan bu eğitimin çocuklarımızı sıkımdan yapılabilmesi ve istenilen düzeyde verimin alınabilmesi için öğretici, öğrenci ve veli işbirliği zaruri olmaktadır. Bir yanıyla bu amaca da yönelik olmak üzere yayınladığımız eserimizin faydalı olmasını ümit ediyoruz. Bu eserin oluşmasında fikirleri ve makaleleri ile katkıda bulunan değerli akademisyenlere, fotoğraf arşivini bizlere sunan Sayın Halit Ömer Camcı'ya, minyatürlerin temin edilmesinde her türlü kolaylığı sağlayan TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphane Müdürü Sayın Fatih Çardaklı'ya ve personeline, Diyanet çalışanlarına, yazılı ve görsel malzeme sağlanması, yayına hazırlık, baskı ve tasarım süreçlerinde katkısı olan herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

Allah'ın çalışmalarımızı hayırlı ve bereketli kılması ümidiyle...

Kur'an Öğreticisine Eğitim Veren Kurumlar İmam Hatip Liseleri Aşere-Takrib ve Tayyibe Kursları



mam, Arapça'da "öne geçmek, sevk ve idare etmek" anlamına gelen "emm" kökünden gelir. Terim olarak ise "cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimse" anlamında kullanılır.¹ Cebraîl (a.s.)'den imamlık yapmayı öğrenen Hz. Peygamber (s.a.v.) İslâm'a yeni giren kabilelere imam gönderirken Kur'an'ı en iyi okuyup anlayanlardan seçimini yapardı. Yemenli Cermoğulları'ndan Amr b. Selime, kabilesi İslâmiyet'i kabul ettiği zaman yedi sekiz yaşlarında olmasına rağmen Kur'an'ı en iyi bilen olduğu için imamlığa seçilmiş ve bu görevini ölünceye kadar sürdürmüştür.² Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) çeşitli hadislerinde imamların Allah katında cemaatin sözcüsü olduğunu ifade edip ilim, kıraat, dindarlık ve sosyal konum gibi açılardan imamın cemaatin en üstünü ya da en azından cemaatiyle eşit durumda olmasını tavsiye etmiştir.³ Efendimiz tarafından Kur'an eğitimine bu denli önem verilmesi Kur'an eğitiminin günümüzde de bu

eğitimin hakkıyla yerine getirilmesi için imam ve din görevlisi yetiştiren kurumlara hassasiyetle eğilmeyi zorunlu kılmaktadır. İmam hatip liseleri ile aşere-takrib ve tayyibe kursları Türkiye'de Kur'an-ı Kerîm eğitimi veren kurumlardandır.

Osmanlı'da "din görevlisi", medreselerden yetişen öğrencilerden karşılanmaktaydı. Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ, Medresetü'l-İrşâd, Medresetü'l-Vâizîn ve Dârü'l-Hilâfetü'l-Aliyye Medreseleri başlıca din görevlisi yetiştiren müesseselerdir. 1913 yılında açılan "Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutabâ" daha sonra "Medresetü'l-Vâizîn" ile birleşerek "Medresetü'l-İrşâd" adını almıştır. "Medresetü'l-İrşâd" bugün ki İmam Hatip liselerinin kökeni olarak kabul edilir. Bu okullar Tevhîd-i Tedrisat Kanunu'na kadar eğitime devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında din işlerinin yürütülmesini Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti üstlenmiştir. Cumhuriyet'in ilânından sonra, 3 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı kanunla Şer'iyye ve Evkâf Vekâleti kaldırılarak Diyanet İşleri Reisliği

kurulmuş, bütün cami, mescid, tekke ve zâviyelerin yönetimiyle buralarda görevli olanların tayin, nakil, terfi, azil ve denetim yetkisi Diyanet İşleri Reisliği'ne verilmiştir.⁴

İmam hatip mektepleri ise 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhîd-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesi gereğince yirmi dokuz merkezde ilkokula dayalı dört yıllık olarak açılmış, yönetimi ve öğretim şekli düzenlenmiş, okutulacak dersler de belirlenmiştir. 1929-1930 öğretim yılında öğrenci yokluğu nedeniyle kapansa da, imam ihtiyacını karşılamak için 1949'da İstanbul ve Ankara'da olmak üzere İmam Hatip Kursu adıyla bir öğretim kurumu açılmıştır. Daha sonra ise Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu'nun 4. maddesine istinâden imam hatip okulları tekrar açılmış ve günümüze kadar gelmiştir.⁵ 1954-1955 öğretim yılında imam hatip okullarının lise kısmı açılmıştır. İlk açılan imam hatip okulları, Diyanet İşleri Reisliği'nin köy, bucak, kasaba ve şehir teşkilatına görevli yetiştirmiştir. İmam hatip mektepleri kapandığı dönemde, din eğitimi ve öğretimi Diyanet İşleri Reisliği bünyesindeki Kur'an kursları tarafından verilmiş, bu kurslardan mezun olanlar uzun yıllar imamlık görevini ifâ etmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliğine göre imam-hatip olarak atanabilmek için en az imam hatip lisesi mezunu olmak yeterli olmaktadır. Buna rağmen son yıllarda yapılan imam-hatip alımlarında ilahiyat fakültesi mezunlarına öncelik tanınmış, bu çerçevede ilk olarak ilâhiyat fakültesi mezunu, sonra ilâhiyat meslek yüksek okulu mezunu, ardından da imam hatip lisesi mezunu adaylara

görev verilmiştir. Ancak fakülte mezunlarının öğretmenliğe yönelmesi, imam hatip lisesi mezunlarının bu mesleğe olan talebini artırmıştır.

İmam hatip liseleri meslek derslerinde başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere Arapça, fıkıh, tefsir, hadis, siyer gibi İslâmî ilimlerin okunduğu resmi okullardır. Bu okulların müfredatı % 40 meslek dersleri, % 60 ise kültür dersleri olarak tespit edilmiş ve daha sonraki düzenlemelerde de bu oran korunmuştur.⁶ Mezun olanların önemli bir bölümünün öncelikle din görevlisi adayı olduğu dikkate alınırca, verilecek olan Kur'ân-ı Kerîm dersinin önemi daha da artmaktadır. Bu okullarda okuyan öğrencilerin istenilen özelliklerde din görevlisi olabilmelerinin birinci şartı, iyi bir Kur'ân-ı Kerîm eğitimi almalarıdır.

2000 yılından önceki dönemde imam hatip liselerine olan yoğun ilgi sebebiyle öğrenciler çok kalabalık sınıflarda eğitim görmüştür. Bu durum onların özellikle Kur'an dersinde yeterli derecede bilgi ve eğitim kazanamamalarına sebep olmuştur.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen "İmam hatip lisesi mezunu bir din görevlisi bu okuldan mezun olduğunda acaba ne kadar Kur'an eğitimi almış olarak mezun olur ve atandığı imam hatiplik görevinde ne kadar başarılı olur?" sorusunun cevabının verilmesi gerekmektedir. Kalabalık sınıflarda yeterli Kur'an eğitimi alamayan öğrencilerin, Kur'an bilgisini arttırabilmeleri ve başarılı olabilmeleri için kendi gayretleri ve özel ders almaları zaruri olmaktadır. Bu okullarda eğitim gören ve Kur'ân-ı Kerîm yarışmalarında başarılı olanlar üzerinde yapılan araştırmalarda, bunların okul dışındaki özel gayretleri ve aldıkları

Mezun olanların önemli bir bölümünün öncelikle din görevlisi adayı olduğu dikkate alınırsa, verilecek olan Kur'an dersinin önemi daha da artmaktadır. Bu okullarda okuyan öğrencilerin istenilen özelliklerde din görevlisi olabilmelerinin birinci şartı, iyi bir Kur'an-ı Kerîm eğitimi almalarıdır.

eğitimlerin önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Mihrap ve kürsü görevi olan erkek öğrenciler açısından Kur'an-ı Kerîm dersi çok büyük önem arz etmektedir.

AŞERE-TAKRİB VE TAYYİBE KURSLARI

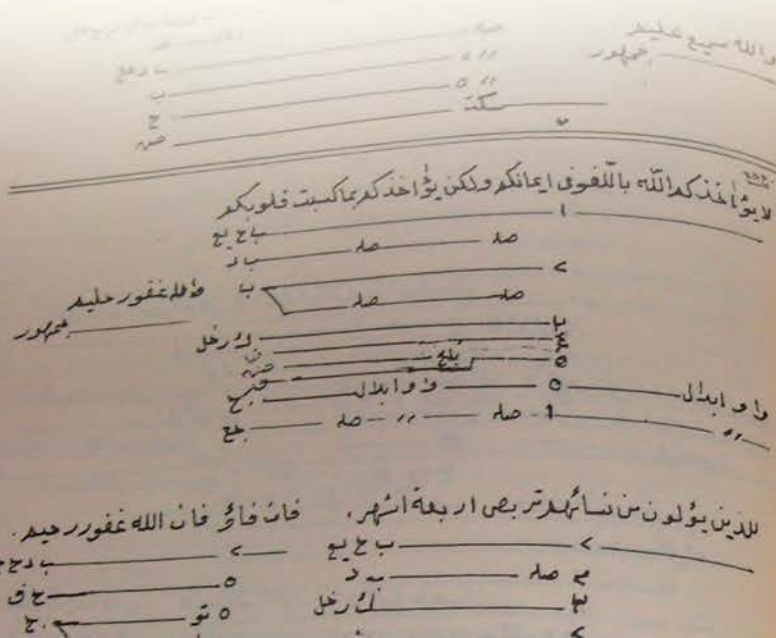
657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 214 üncü maddesine gereğince görevli personelin yetiştirilmelerini sağlamak, verimliliğini artırmak ve de başka görevlere hazırlamak amacıyla uygulanacak hizmet içi eğitim programları gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı görevli personelin hizmet içi eğitimlerini sağlamak, bilgi ve görgülerini

artırmak maksadıyla kurs, seminer ve benzeri eğitim faaliyetlerini düzenlemektedir. "Aşere-Takrîb ve Tayyibe Kursu" Kur'an kıraat ilmi dalında eleman yetiştirmek maksadıyla açılan hizmet içi eğitim kurslarından biridir.

Kıraat kelime anlamı itibariyle "okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek" anlamında mastar; "sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma" anlamında isimdir. Kur'an ilimleri açısından kıraat, Kur'an kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvilerine nispet etmek suretiyle bu kelimelerin nasıl eda edileceğini bildiren bir ilimdir.

Kur'an'ın on ayrı okunuş şekli vardır, bu on okuyuş kıraat imamlarının rivayeti vechi üzeredir. Kıraat, Kur'an'ı okuma konusunda önder sayılan imamlardan her birinin okuyuşta takip ettikleri yoldur. Kur'an'ın kendisinde kıraat imamları arasında ittifak bulunmakla beraber, okunuş tarzında ihtilaf vardır. Bu ihtilaf harflerin söylenmesinde veya çıkarılış şekillerinde görülmektedir. Sahabenin üzerinde icma ettiği tevâtür derecesine ulaşmış kıraatlerin sayısı on tane'dir. Bunlara 'el-Kıraetü'l-âş' (on kıraat) adı verilir. Aşere tarafında senetler Resûlullah (s.a.v.)'a

Tayyibe Defteri





tevâtürle ulaşan on imamın kıraatleri ikişer râvisinin rivâyetleriyle birlikte okutulur. Bu dönemde başlıca *Zühdetü'l-İrfân* ve onun şerhi olan *Umdetü'l-Hallân* isimli eserlerden yararlanılır. Kursta önce aşere imamları ve aşere kaideleri ezberlenir ve aşere okumayı bitiren bir kursiyer, Kur'an'ı baştan sona aşere tarîki üzere yazarak ve sûretlerini çıkararak okumuş olur. Aşere yazarak okunduktan sonra takrîb kaideleri ve imamları ezberlenir, takrîb de yazılır ve okunur.

Aşere, (on kıraat) imamlar arasındaki ihtilafâta dayanan okuyuş şekli, takrîb ise ise râviler arasındaki ihtilafı dayanan okuyuş şeklidir. Aşerede her imamın iki ravisi vardır, takrîbde ise râvilerin de râvileri (rivayetçileri) vardır. Takrîb tarîkinde iki sene, en önemli kitap olan İthâf isimli eser esas alınarak okunur. İthâf çok daha teferruatlıdır. Ancak aşere ve takrîbde bu kitaplar haricinde istifade edilen birçok eser vardır. Bunlardan bir tanesi de *Neşr-i Kebir*' dir. On

imamın ikişer râvilerinin râvilerine ait târiklerine de yer verilir.

Aşere ve takrîb tarîkinin bitiminden sonra tayyibe okunmaya başlanır. Tayyibede; Kur'ân-ı Kerîm'deki hangi kelimenin ne şekilde okunacağı mısralarla (beyitlerle) anlatılmış, adeta Kur'an mûsikîyle bezenmiştir. Sûrelerden çıkarılmış ve ezberlenmesi gereken bu beyitleri her imam kendi vechine göre okumuştur. Tayyibede ayrıca imamların da işaretleri vardır, bu işaretlerden ve sûredeki beyti değişik okuyuştan imamlar tespit edilir. İmam Cezerî'nin Kur'ân-ı Kerîm'in bütün vücûhâtını ihtiva eden *Tayyibe* isimli manzum eseri de bu dönem içerisinde okutulur. Tayyibe dersi de de tamamlandıktan sonra ilm-i kıraat tamamlanmış olur.

Kursu başarıyla bitiren din görevlilerine, hocaları tarafından icazet, bunun yanında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan bir sınavla da "Kurrâ Hâfız" diploması verilir. Bu programın



Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görevli bulunan din hizmet personelinden hâfızlığı kuvvetli olma, dersleri takip edecek kadar Arapça bilme, en az imam hatip lisesi mezunu olup, Âsım kıraatına göre tashîh-i hurûf ve maharic-i hurûfu bitirmiş olma gibi şartları vardır. Ayrıca sesin güzel olması da tercih sebepleri arasındadır. Programın süresi üç yıldır.

İstanbul Müftülüğü, kıraat ilminin yaşatılması, Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasında kalitenin ve din hizmetlerinde verimin artırılması amacıyla 20.09.2004 tarihinde Fatih Dülgerzâde Kur'an Kursu ve Üsküdar Çengelköy Kur'an Kursu'nda Aşere, Takrib Tayyibe Kursu düzenlemiştir. Fatih'de Mikdat Temiztürk ve Osman Aydın ile Üsküdar'da Mustafa Demirkan tarafından verilen Aşere, Takrib, Tayyibe Kursunda yapılan ön elemelerde 44 din görevlisi kursa başlamıştır.

Gün geçtikçe kıraat ilmini bilenlerin sayısı azalmakta ve Kesikbacak İsmail Efendi, Abdurrahman Gürses ve Mehmet Rüştü Âşıkkutlu gibi Hakk'ın rahmetine kavuşanların yerlerine yenileri yetişmemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi'nde böyle bir program başlatmak suretiyle bu ilmin ihyâsı adına büyük bir adım atmış, İstanbul Müftülüğü de ihtisas kursları dışında başlatmış olduğu aşere, takrib ve tayyibe kursları ile bu alanda önemli bir hizmete vesile olmuştur.■

*Makaleye katkılarından dolayı Mikdat Temiztürk ve Osman Aydın hocacemendilere şükranlarımı sunuyorum. 1) Abdülrezzâk es-San'ânî, *Lisâni'l-Arab*, "erim" md.; Mehmet Doğan, "İmam", *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 1996, s. 539. 2) Buhârî, "Megâzî", 53. 3) M.Sabri Kılıçkaşçı, "İmam", *DİA*, XXII, 178. 4) Ayrıntılı bilgi için bk. Nesimi Yazıcı, "İkinci Meşrutiyetten Cumhuriyete Din Görevlisi Yetiştiren Kurumlar Üzerine Bazı Gözlemler" *Türkiye'de Din ve Öğretimi* (İmam-Hatip Liseleri'nin Kuruluşunun 40.Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlimi Toplantıda sunulan tebliğ). 5) İrfan Yücel, "Cumhuriyet Döneminde İmamlık", *DİA*, XXII, 186. 6) Halis Aghan, "İmam-Hatip Lisesi", *DİA*, XXII, 191.